

Ժողովրդական մէջ հաստատ հող
ներ զգում մեր ոտների տակ:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԿ ՄԵՐՈՒՄԻ ԳԱՐԱՔԻՍԱՅԻՑ

28 փետրվարի

Վանք Ազգեստանում ձիւնի տակից արմատներ որոնող սովորականների հեծեմանը, այլիցանայ մօր ոտքերի տակ սովորականների անհնազանդ անմեղ երեխաների վերջին հառաչանքը, — շատ խոր թափանցեցին դարաքիլիսեցիների զգայուն սրտերում, որոնք «Մշակի» համարներում այդ թշուառների աղի արտասուքը տեսնելով, չը խնայեցին իրանց արդար վստակից մի մի փոքրիկ բաժին հանել իրանց սովամահ եղբայրներին:

Բարեկրօն տէր Արսէն հայրը «Մշակի» համարներում տպված վանքի սովերը աղետալի նկարագրութիւնները շատերի մօտ կարգադրել, շատերի գոյթը չարժեք, շատերին արթնացրեց, շատերին արտասուքներ, և ապա օգնական ունենալով իր հետ Ա. Սիմէօնեանցին, ստորագրութիւն բացեց ժողովրդի մէջ և հաւաքեց հարիւր և երեսուն իննը բուրձ: Վարաքիլիսի երկտասարդական խումբը, վճռել էր յօգուտ տեղական դպրոցի մի ներկայացուցիչ տալ, բայց վանքի սովատանջների հաց, հաց հայրիկ... օղակալը փոխեց նրա մտադրութիւնը: Ներկայացրեց «Պէպօ» պիւրեան, որից գոյացած հարիւր բուրձ էր և աւելացնելով յիշեալ հարիւր երեսունութը բուրձը վրա, որ ընդամենը կանէ երկու հարիւր երեսունութը իննը բուրձ, ուղարկում ենք խմբագրութեանը և խնդրում ենք բոլորը ուղարկել վանքի սովատանջներին:

Հարկաւոր եմ համարում յիշել այստեղ և այն բարեբարութիւնը, որ Վարաքիլիսի ժողովուրդը մի ընկերութիւն կազմելով, չարախախտ մի ուրիշ տուրք վճարելով, պահպանում է իր տեղական չքաւորներին եւ: Այս մասին պէտք է շնորհակալ լինել պ. Ն. Ազատեանցից, որ իր անձնական գործերը թողած, ճշդութեամբ հաւաքում է չարաքիլիսի տուրքերը, այլու առնում և աղքատների վրա բաժանում: — Վերջացնելով նամակս յայտնում եմ հրապարակաւ իմ խորին շնորհակալութիւնը Վարաքիլիսի հասարակութեան, որ

նա ինքը առաջուց Զաւօի միջոցով խնդրել էր այդ տեսութեան մասին:

Բաժանվելով լալայից, Հայրապետը շտապում էր գնալ, տեսնել, թէ ինչ եղաւ տեսութեան հետեւանքը: Նա դուրս եկաւ գիւղից, և կէս ճանապարհի վրա նստած, մի անային ժայռի հովանու ներքեւ անհամբերութեամբ սպասում էր Սառային, որ մատուռից պիտի վերադառնար նոյն ճանապարհով:

Խիտն հետաքրքիր տեսարան էր ներկայացնում այն տեղը, ուր նստած էր Հայրապետը: Դա մի լեռան ստորոտ էր, որ ծածկված էր ժայռերի բեկորներով, որոնք ժամանակի խորտակիչ ձեռքով քարոք ու փուր և կիւղ և թափվել էին ցած: Նրա չըմբկալքը պատած էր վայրենի մացառներով և զանազան տեսակ թիփերով, որոնց միջից տեղ-տեղ բարձրանում էին ծառեր: Հայրապետի ուշադրութիւնը գրաւեց մի խնձորենի, նա տեսաւ, որ ժիծք *) փաթկալով էր նրա բունին, վեր էր բարձրացել, և անկող, դէպի ամեն կողմ տարածել էր իր ծծի նման ոտքերն ոտները: Նա, կարծես, աշխատում էր իր ծանրութեան ներքոյ ճնշել, խնդրել, մաշել և միանգամայն կանգնել խնձորենու, որի վերին ճիւղերը արդէն գոսացել, տերեւներից զրկվել և չորացել էին... Լինում են բուրձներ, որ հասարակ մարդն անգամ փիլիսոփայ է դառնում: «Ահա մի գեղեցիկ օրինակ, մտածում էր Հայրապետը, ահա մի վայրենի բոյս, որ ինքը չէ գործում, չէ աշխատում, մայր հողի մէջ արմատներ չունի, այլ իր ճանկերի մէջ յափշտակելով մի աւելի քաղաքակրթված և պտղատու բոյսին, ձրի կերակրվում է նրա հաշուով, զգահութեամբ ծծում է նրա հիւթը, և վերջապէս սպառելով նրա կենսական ուժերը, սպանում է նրան... Միթէ այսպէս չէ վարվում մեզ հետ քուրդը, միթէ նա էլ մի այսպիսի ժիծք չէ, որ ապրում է խնդհայի հաշուով...»

ամեն ժամանակ ամեն տեսակ ազգագուտ գործերին ուղարկութեամբ մասնակցում է: Ահա նուիրատուների ազգանունները:

Արսէն Բաճանայ Տէր-Սիմէօնեանց 5 բ., Ներսէս Նազարեանց 3 բ., Գալոյր Նալբանդեանց 3 բ., Գալոյր Նազարեանց 1 բ., Սահակ Գալոյրեանց 2 բ., Սահակ Ներսէսեանց 1 բ., Զովհաննէս Նազարեանց 1 բ., Նահապետ Ազատեանց 3 բ., Զովհաննէս Տ. Բաղդասարեանց 1 բ., Տիկին Զաւարի Տ. Սիմէօնեանց 1 բ., Վազար Աղաբաբեանց 5 բ., Տիկին Խանում Միրզախանց 1 բ., Աւետիս Միրզախանց 3 բ., Գարսեան Զաւարեանց 1 բ., Խելոյ Արցիսեանց 5 բ., Զովախիմ Նալբանդեանց 3 բ., Սոսի Արսէնեանց 3 բ., Աղէքսանդր Ղարաբանց 20 բ., Անտառագետի օգնականը 1 բ., Արաքսի Տ. Մովսէսեանց 2 բ., Զովհաննէս Եղաւթեանց 2 բ., Սահակ Արցիսեանց 3 բ., Սարգիս Ազատեանց 1 բ., Ասատուր Թումանեանց 1 բ., Գէորգ Հնարագետեանց 3 բ., Գէորգ Խանդաղեանց 2 բ., Մարգարիտ Տ. Բաղդասարեանց 1 բ., Ամիրխան Սանեանց շահաբեկի 2 բ., Խան Զուրապեանց 1 բ., Գէորգ Խանեանց 1 բ., Զովհաննէս Արցիսեանց 1 բ., Գէորգ Տ. Պետրոսեանց 3 բ., Կերակոս Արցիսեանց 1 բ., Աղէքսանդր Խարաչեանց 3 բ., Աստուածատուր Տ. Մկրտչեանց 1 բ., Սոսի Արցիսեանց 1 բ., Սիմէօն Աստուածատուրեան 1 բ., Սարգիս Շամիրսեան 1 բ., Ստեփան Փուշարեանց 2 բ., Արշակ Սիմէօնեանց 2 բ., Գրիգոր Հախինեանց 1 բ., Մնացական Աղաբաբեանց 1 բ., Մկրտիչ Եսարեանց 1 բ., Կարապետ Նալբանդեանց 1 բ., Ազատար Պետրոսեանց 1 բ., Գրիգոր Նալբանդեանց 1 բ., Մկրտիչ Նալբանդեանց 1 բ., Բաղդասար Նալբանդեանց 1 բ., Սարգիս Արցիսեանց 40 բ., Ստեփան Տ. Արսէնեանց 50 բ., Եղոր Վանուկեանց 50 բ., Աղէքսանդր Նալբանդեանց 25 բ., Արշակ Նալբանդեանց 25 բ., Նիկողայոս Զաւարեանց 2 բ., Պետրոս Տ. Պետրոսեանց 1 բ., Գալիթ Արսէնեանց 2 բ., Պետրոս Ղարաբեկեանց (գարաբեկ) 1 բ., Զովհաննէս Արաքսեանց 10 բ., Սոսի Մարտիանց 10 բ., Միքայել Տ. Զարութեանց 50 բ., Խանդաղեանց 3 բ., Զովհաննէս Զորագետեանց 40 բ., Միրզա Միրզախանց 20 բ., Ռատակ Զովսէփեանց 50 բ., Եկոր Կարապետեանց 20 բ., Ասատուր Մարտիանց 40 բ., վանք Եղաւթեանց 1 բ., Գրիգոր Ռուստամեանց 50 բ., Գրիգոր Աղաբաբեանց 1 բ., 20 բ., Պապիկ Հախինեանց 20 բ., Տ. Քալի Արսէնեանց 50 բ., Գէորգ Աղաբաբեանց 20 բ., Արշակ Տ. Ստեփանեանց 1 բ., Թուման, Զարութեանց 15 բ., Աղէք. Խալիլեանց (Թիֆլիսցի) 1 բ., Սոսի Արսէնեանց 1 բ., Մնացական Ղարաբեկեանց (գարաբեկ) 1 բ., Գա-

Հայրապետը զգայուն մարդ էր և բաւական պարզ հասկացողութիւններ ունէր: Որտեղից նա սեպականեց իրան այդ հասկացողութիւնները, ի հարկէ, եթէ նա իր հայրենի աշխարհի հօրիգորնից միանգամ եւ ոտքը դուրս դրած չը լինէր, անտարակոյս, կը մնձանար, կը զարգանար նոյն սահմանափակ նախապաշարմունքներով, որպէս էին նրա հայրենակիցները: Բայց բախտը ուրիշ կերպ տնօրինեց նրա կենսոյը: Նա իր երկտասարդութիւնը անց էր կացրել օտար աշխարհներում: Դեռ պատանի հասակում Հայրապետը, չը գիտեմ ինչ պատճառով, անբաւականութիւն ունեցաւ հօր հետ, և որպէս այդ շատ անգամ պատճառում էր զաւանդեանք, թողեց հօր տունը և սկսեց թափառել երկրի երկրի: Դժակատարները նրան ձգեց կ, Պոլսի քաղաքի մէջ, որ ներկայացնում է Եւրոպայի և Ասիայի հանդիպում: Այստեղ անցաւ նա կենսի զանազան չրվանքներ, և թէ ինչ հիմնաւոր բան չը սովորեցաւ, բայց սեպականեց շատ լուսավոր գաղափարներ, որ ծանօթ չեն հասարակ գիւղացուին:

Հայրապետը երկար նստած այն քարածաշուի հովանու ներքոյ, սպասում էր կնոջը: Արեւ մօտ էր մայր ծանելու և նրա վերջին ճառագայթները գեղեցիկ կերպով լուսաւորում էին լեռների գագաթները:

Վերջապէս յայտնվեցաւ Սառան, Հայրապետը հեռուէց նշմարեց նրա պայծառ դէմքը, որով նախազուգանք, թէ կինը բերում էր ուրախալի լուրեր:

— Տղայ է, թէ աղջիկ, հարցրեց Հայրապետը հեռուից:

— Տղայ է, պատասխանեց կինը ժպտելով, և նստեց ամուսնի մօտ, որովհետեւ շատ յոգնած էր: Այդ ուսուցական հարց ու պատասխանը նշանակում էր, թէ ծնունդը որ սեւեռն է պատկանում, այսինքն տեսութեան հետեւանքը ուրախալի է, թէ տխուր, որովհետեւ գիւղացու հասկացողութեամբ սղան ուրախութիւն է նշանակում, իսկ աղջիկը տխուրութիւն:

երկին Գէորգեանց 1 բ., Մարտիրոս Գէորգեանց 10 բ., Աղէք. Պետրոսեանց (գարգոյից) 50 բ., Մացակ Ամիրբէկեանց 20 բ., Արշակ Ռուստամեանց 20 բ., Աղէք. Միքիլեանց 20 բ., Մկրտիչ Արցիսեանց 20 բ., Զարութեան Խաչատուրեանց 20 բ., Գէորգ Արցիսեանց 40 բ., Մարտիկ Տ. Սիմէօնեանց 20 բ., Զովհաննէս Բախինեանց 10 բ., Աղէքսան Զովհաննէսեանց 10 բ., Լէֆիպար Տ. Մովսէսեանց 50 բ., Վազար Աղաբաբեանց 1 բ., Ամիրխան Շահաբաբեանց 20 բ., Զովհաննէս Մխիթարեանց 1 բ., Զարութեան Մարկոսեանց 1 բ., Ասատուր Պետրոսեանց 1 բ., Լեւոն Արսէնեանց 15 բ., Տ. Փիլիսոս Տ. Միքիլեանց 1 բ., Սարգիս Տ. Միքիլեանց 1 բ., Ուն 5 բ., Նիկողայոս Մարտիանց 1 բ., Մովսէս Գուրակեանց 1 բ., Ուն 10 բ., Բոլոր գումարն է երկու հարիւր երեսուն իննը բուրձ, որից չորս զարով մի բուրձի փոստայի ծախս, մնում է երկու հարիւր երեսունութը բուրձ:

Այս բոլոր Տէր-Միքիլեանցիկեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲԱԳՈՒՅԻՑ ստացանք 9 բուրձ յօգուտ վանքի սովերը պ. Մկրտիչ Թովկեանցի և 1 բուրձ մայր Լիւի, Ընդամենը 10 բուրձ:

Լուսն ենք որ թիֆլիսի հարուստ Զովհաննէս Միքիլեանցի գիտաւորութիւն ունի նուիրել յօգուտ վանքի սովերը 500,000 բուրձ: Եթէ այդ բուրձը ստացէ է, ցանկալի է որ մեր միւս հարուստները հետեւին պ. Մկրտիչի օրինակին:

Մարտի 16-ին կատարվեցաւ թիֆլիսի Սաղի վրա գտնված մի տան մէջ քաղաքի սունի դաւանութեան թուրքերի երկուսու զարոյցի բացման հանդէսը: Ներկայ էին վարչութեան բարձր անձինք, քաղաքագլուխը, կողմաստեւ ուսումնարանի վարչական տեղական մասիկի ներկայացուցիչները և մի քանի Թիֆլիսցի: Այդ զարոյցը հիմնվեցաւ ի յիշատակ 19 փետրվարի, Բազման հանդիսում կարգացվեցաւ տեղական թուրք համայնքի վիճիւրը, ներանց աղբիւր Թաղաւոր Կայսրին և անդրիկվասեան Մուֆտիի ճառը: Այդ բոլոր գրվածքների ուսուց թարգմանութիւնն էլ կարգացվեցաւ: Զե-

Սառան սրբեց ճակատի քրտնքը, մի փոքր շուշ առեց, հանգստացաւ, և ապա սկսեց պատմել, թէ ինչ խօսեց և ինչ խեղճ քուրդ տիկնոջից: Նրա պատմութեան բովանդակութիւնը այս էր.

Խորշիցը յայտնել էր, թէ բէկը այժմ շատ չէ մտածում Ստեփանիկի մասին, թէ նա զբաղված է այնպիսի ծանր հոգեւորով, որ անժամանակ զոնէ նրան մտաւանդ են տուել Ստեփանիկի սէրը: Նա ասել էր, թէ բէկը հրահանգներ է ստացել Արդուսի վալիից և այժմ ինչ—որ պատրաստութիւններ է տեսնում,—իր ցեղի տղամարդերի անձնահամարն է հաշվում, նրանց զէնքեր է բաժանում, փող է տալիս, որ իրանց համար ձիւներ առնեն, հագուստ պատրաստեն և այլն:—Բայց թէ ինչ ձեռնարկութեան համար են այդ պատրաստութիւնները, ինքը խորշիցը չը գիտէ: Միայն նա զարմեալ խորհուրդ է տալիս, որ Ստեփանիկին կամ մի հեռու տեղ փախցնեն և կամ շուտով մի մարդու հետ անտանայնեն, որովհետեւ ինքը հաստատ գիտէ, որ բէկը վերջինից կը կատարէ իր մտադրութիւնը խեղճ աղջկայ մասին: Եթէ և, աւելացրել էր տիկինը, ես այդ մասին խօսել եմ իմ հօր հետ, թէ ես իմ հայրը խոստացաւ սանձ դնել բէկի կրեքներ, բայց ինքը, Խորշիցը, շատ չէ հաւատում բէկի խոստանքներին, և զուցէ գործը այն հետեւանքը կունենայ, որ ինքը ստիպված կը լինի թողնել իր ամուսնի տունը և բաժանվել նրանից:

Հայրապետը խորին ուշադրութեամբ լսում էր Սառայի պատմութիւնը, երբ վերջացրեց, նա ասաց.

—Դրանով վառնող չէ կարելի անցած համարել: Այս բոլոր պատմութեան մէջ միայն մի ուրախալի բան կայ, այն է, որ գործը կը յետաձգվի և մենք ժամանակ կը վատակենք: Լալայի վիճակը անօրինելու համար:

—Ես էլ այսպէս եմ մտածում, պատասխանեց Սառան:

—Ուրեմն ինչ պէտք է անել, հարցրեց Հայրապետը:

տոյ երաժշտութիւնը անց «Божу Царя Храпи» և հիւրերը նախաճաշիկի նստեցին: Ուսումնարանի ընկերանքը շատ փոքր է, բաղկացած է միմիայն երկու սենեակներից, որոնք տարազւում են մի երկաթեայ վառարանով: Գարոյցի աշակերտները և աշակերտուհիները, ընդամենը մօտաւորապէս 25 հոգուց բաղկացած, բոլորն էլ եւրոպական Ռուսաստանի թուրքերի զաւակներն են: Զանկալի է որ և մեր տեղական կողմաստեւ թուրքերը, միայն էին իրանց թէ նիւթական և թէ բարոյական ուժերը այդ զարոյցի հետ: Բայց այն ժամանակ, որովհետեւ տեղական թուրքերը քաղաքի մասնատու հանգանակութեան մեծամասնութիւնն են կազմում, ցանկալի էր որ զարոյցը Սաղից տեղափոխվէր քաղաքի թուրքերի թաղը:

Երեւելի մեզ գրում են, թէ հայր Մեկեանցի կազմած թատրոնական խումբը մի տարվայ ընկնալուց տուել է եթէ ներկայացում, որից գոյացել է, բոլոր ծախսերը դուրս գալուց յետոյ, 1200 բուրձ: Քիչեւ զուամբ արվել է օրորդական զարոյցին, որ նոյնպէս գտնվում է հայր Մեկեանցի խնամատարութեան տակ: Մարտի 1-ին նոյն խումբը զարմեալ ներկայացրել է յօգուտ թատրոնական ֆոնդի երկու փողովները: Օլնքնապարծններ և զեւեր ամուսնութիւն, բացի սրանցից «Անի քաղաքի աւերում» ողբերգութիւնը, զուտ արդիւնքը գոյացել է այդ ներկայացումից 148 բուրձ:

Շատ ուրախ ենք որ «Обзор» լրագիրը այժմ նոյն միտքն է յայտնում մարտի 9-ին կապացած «Հայոց զրբերի հրատարակութեան ընկերութեան» ընդհանուր ժողովի մասին, որ մենք էլ յայտնեցինք մի քանի ժամանակ առաջ: Ռուս լրագիրը նոյնպէս այն կարծիքի է որ ընդհանուր ժողովի նախագահ, պ. Նահապետեան, չը զիջէր նախագահել մինչև անգամ չը ծանօթացրեց ընդհանուր ժողովը ընկերութեան կանոնադրութեան հետ, չը բացատրեց ժողովին ընտրելի անձինքների պարտաւորութիւնները: «Обзор» յայտնում է և այն միտքը, որ նոյնպէս համաձայն է մեր մտքի հետ, որ խմբագրական մասնաժողովի անդամների մեծ մասի ընտրութիւնը անաշուղ էր և որ նրանց թումը չէ երեւում հայ գրականութեան մէջ յայտնի ոչ մի անուն: Միայն մի բանի մէջ սխալվում է ռուս լրագիրը, ասելով որ Ն. Միրզոյեան և Գ. Միրզոյեան ընտրվեցան խմբագրական մասնաժողովի մէջ և անտեղի կիրպնով ծաղրում է այդ երկու պարոններին, թէ նրանք իր թէ ոչինչ ուրիշ արժանաւորութիւն չունեն, բացի հարստութենից: Նախ Միրզոյեան երկու եղբայրները ընտրվեցան

—Ուրիշ ճար չը կայ, պէտք է Լալային մէկի հետ պսակել:

—Այդ բոլորովին չի աղաթի նրան: Բէկը կարող է պսակված կինն էլ ամուսնի գրկից դուրս քարշել և տանել:

—Պէտք է միայնակ մարդու հետ պսակել, որ Լալային այստեղ չը պահէ, այլ վեր առնէ և տանէ մի ուրիշ երկիր, սառց Սառան:

—Շատ գեղեցիկ միտք է, պատասխանեց Հայրապետը.—բայց որտեղից կարելի է գտնել մի այսպիսի մարդ, Գու գիտես, որ մեր գիւղացիներից ոչ մէկը չի յանձն առնի մի այսպիսի ամուսնութիւն, նրա համար որ, կը վախենայ և կը մտածէ, եթէ Լալային տանելու լինի մի ուրիշ երկիր, այն ժամանակ բէկը նրա տանը կրակ կը տայ և նրա բոլոր ազգականներին սրից կանցկացնէ: Ո՛վ է այն մարդը, որ յանձն առնէր այս տեսակ զոհարարութիւնները:

—Մարդը պատրաստ է, պատասխանեց Սառան ուրախ ծանով:

—Ո՛վ է:

—Վարդանը:

Հայրապետի տխուր դէմքը ընդունեց խիտ ուրախ արտայայտութիւն, երբ Սառան սկսեց պատմել նրան, իր այն օրվայ տեսած տան պարտեզի ծառերի մէջ, թէ որպէս վարդանը և Լալան զբոս կախառնվել էին միմեանց հետ, համբուրվում էին և խոստանում էին միմեանց մտական սէր:

—Այդ լաւ է, ասաց Հայրապետը.—վարդանը, միայն վարդանը կարող է ազատել Լալային:

Արեւ արդէն մայր էր մտել, Նիկոս ամուսնիները վերկացան և սկսեցին շտապել դէպի առնու ճանապարհին: Հայրապետը մտածում էր այն բանի վրա, թէ ինչ պատրաստութիւններ է տեսնում բէկը, ինչու համար է նա զէնքեր բաժանում: Միթէ այդ մի սարսափելի ձեռնարկութեան նախապատրաստութիւնն էր...:

(Կը չարտնակվի)

*) Ժիծքը պատառուկների կամ պարագիտների մի տեսակն է, պարագիտները կերակրվում են օտար բոյսերի հիւթով: